

## ОСНОВНІ НАПРЯМИ КОРЕКЦІЙНО-ВИХОВНОЇ ТА СОЦІАЛЬНО-АБІЛІТАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА-ДЕФЕКТОЛОГА У СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ДИТЯЧИХ БУДИНКАХ

*У статті викладені основні напрями корекційно-виховної та соціально-абілітаційної діяльності педагога-дефектолога у спеціалізованих дитячих будинках. Розкриті сутність та підходи до організації роботи з дітьми-сиротами раннього віку, що мають вади психофізичного розвитку.*

**Ключові слова:** корекційно-виховний процес; соціальна абілітація; діти-сироти, педагог-дефектолог.

Головне завдання всіх фахівців, які працюють з дитиною-сиротою, полягає в тому, щоб забезпечити позитивні зміни в розвитку її як особистості. Але для цього необхідні не разові і не односторонні заходи, а комплексний, системний підхід, який передбачає врахування як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, що впливають на формування особистості та її соціалізацію [4; 6]. Ось чому діяльність педагога-дефектолога має бути багатоплановою та включати в себе всі основні напрями корекційно-абілітаційного процесу [2].

Такими напрямками, на наш погляд, є організаторська діяльність; діяльність з діагностики психофізичного та особистісного розвитку дитини-сироти; корекційно-виховна та соціально-абілітаційна робота; консультування батьків (осіб, які їх замінюють) і фахівців, що займаються з дітьми; діяльність з охорони здоров'я та безпеки життєдіяльності дитини-сироти, яка має вади психофізичного розвитку.

**1. Організаторська діяльність** — це діяльність, спрямована на досягнення певної мети або цілей. Вона пронизує всі сфери життя людини і необхідна там, де виникає потреба керувати людьми або організувати себе на виконання конкретних завдань [1; 5]. Даний напрям пов'язаний з усіма іншими напрямками корекційно-виховної та соціально-абілітаційної діяльності і виступає як необхідна, обов'язкова їх складова.

Організаторська діяльність є реалізацією на практиці завдань корекції й абілітації та є умовою більш цілеспрямованого та реального

проектування своєї професійної діяльності. По суті, кожна дія педагога-дефектолога носить організаторський характер.

У структурі організації корекційно-абілітаційної діяльності можна умовно виділити два великих аспекти — це підготовчий (конструктивний) та організаційний.

### *Підготовчий аспект*

Сюди відносять діяльність, пов'язану з проектуванням, плануванням процесів корекції, виховання й абілітації, визначенням їх змісту, цілей і завдань; умов, змісту та форм проведення корекційно-виховних занять; участі дітей в ігровій, практичній, обслуговуючій діяльності, варіанти організації міжособистісних стосунків тощо. Готуючись до зустрічі з дітьми, педагог-дефектолог добирає методики та технології взаємодії з ними, готує відповідне обладнання, обмірковує послідовність власних дій, а також дій кожної конкретної дитини-сироти та групи загалом.

### *Організаційний аспект*

Дефектолог реалізує на практиці цілі і завдання корекції, виховання й абілітації. Організаторська діяльність його є багатоплановою й багатофункціональною. До основних організаторських дій, що використовуються в роботі, відносять прохання, поради, побажання, вказівки, зауваження, вимоги. Найбільш часто вживаною формою спонукання дітей-сиріт під час формування їх соціально-адаптаційних навичок в процесі корекційно-абілітаційного впливу є педагогічна вимога, в якій задаються форми діяльності і яка спрямована на формування в дітей прагнення до досягнення мети корекції і абілітації певними засобами та способами. Надзвичайно завищена або занижена (ліберальна) оцінки однаковою мірою глибоко впливають на кінцеві результати. У разі завищення вимог у дітей можливе зростання психічного напруження, небажання виконувати ту чи іншу діяльність. Коли ж вимоги занижені, в дітей губляться зовнішні опори організації власної діяльності.

### **2. Діагностика психофізичного та особистісного розвитку дитини**

Мета діагностики — з'ясування за допомогою психодіагностичних засобів суті індивідуально-психологічних особливостей особистості з метою оцінки її актуального стану, прогнозу подальшого розвитку та розроблення рекомендацій, що визначаються завданням обстеження [4]. Предметом висновку дефектолога є встановлення особливостей психосоціального розвитку дитини-сироти. Основними етапами психодіагностичного обстеження є: збирання даних; обробка та їх інтерпретація; винесення рішення — встановлення

висновку та визначення на його підставі прогнозу розвитку (розроблення ІПР — індивідуальної програми розвитку дитини).

Психологічна діагностика — невід'ємна частина корекційно-виховного процесу та соціальної абілітації дітей-сиріт раннього віку. Її результати необхідні для:

- складання соціально-психологічного портрету дитини-сироти, яка має обмежені можливості;
- з'ясування сильних і слабких сторін в її розвитку як особистості;
- визначення змісту та форм корекційно-абілітаційної роботи, вибору засобів і форм психологічної корекції особистісного розвитку малюка;
- встановлення зворотного зв'язку, що сигналізує про зміни у психічному й особистісному розвитку на різних етапах корекційно-виховного процесу та абілітації.

Діагноз, як відомо, нерозривно пов'язаний із прогнозом. За Л. С. Виготським, зміст прогнозу і зміст діагнозу збігаються, але прогноз будується на вмінні настільки зрозуміти внутрішню логіку саморуку процесу розвитку, щоб на основі минулого і сьогодення спрогнозувати шлях подальшого розвитку.

Прогноз рекомендується розподіляти на окремі періоди і вдаватися до тривалих повторних спостережень.

Практична психодіагностика передбачає наявність у педагога-дефектолога психологічних знань, певних навичок вивчення дитини, інтуїції, багатого клінічного і життєвого досвіду. Від нього вимагається дотримання правил застосування психодіагностичних засобів, технологій, базованих на знанні властивостей вимірюваних змінних, на знанні етичних та професійних норм психодіагностичного обстеження.

### **3. Корекційно-абілітаційна діяльність**

Цей напрям є центральним у роботі з дітьми-сиротами раннього віку, які мають психофізичні вади розвитку. Вихідними його даними є результати психодіагностичного обстеження. Зміст, форми і методи корекційно-виховної та абілітаційної роботи повинні забезпечувати цілісний вплив на особистість малюка.

*Корекційно-виховна робота* традиційно орієнтована на формування та розвиток пізнавальної, емоційної, вольової та соціальної сфер особистості. Її зміст впливає з цілей і завдань корекції та абілітації і визначається робочою програмою та індивідуальним планом корекції та розвитку особистості кожної дитини-сироти (ІПР). Реалізація цієї програми здійснюється шляхом включення дитини

у різні форми спілкування та діяльності. Це можуть бути: спеціальним чином організована з урахуванням розвивального ефекту ігрова діяльність, спеціальні корекційні заняття з формування навичок емоційної взаємодії, спілкування, співпраці з дорослим, формування зорових і слухових орієнтовних реакцій, поведінки, локомоторних функцій, самосвідомості та ін. У процесі такої взаємодії у дітей-сиріт поступово не лише розвиватиметься пізнавальна сфера, але й розширюватиметься досвід соціальних відносин.

*Психокорекційна робота* орієнтована на вирішення конкретних проблем, пов'язаних з вторинними порушеннями в розвитку дитини. Основним її інструментарієм є корекційні методики і технології, які дають змогу моделювати ситуації, в яких найбільш повно задіяні сфери особистості дитини, що потребують корекції. Психокорекційна робота здійснюється у двох формах — індивідуальній і груповій [4; 6]. Вибір названих форм і добір корекційних методик визначаються конкретними завданнями, поставленими перед кожною дитиною.

### **4. Консультування батьків (осіб, які їх замінюють) і співробітників, які беруть участь в обслуговуванні дітей-сиріт раннього віку з обмеженими можливостями.**

*Консультування* — ще один вид практичної роботи педагога-дефектолога [1; 3]. Консультування батьків (осіб, які їх замінюють) і співробітників, що займаються соціальною абілітацією дітей-сиріт раннього віку, що мають вади психофізичного розвитку, є важливою умовою налагодження відносин і спільної співпраці в команді, з'ясування «точок дотику» у вирішенні завдань корекції, виховання та абілітації.

### **5. Діяльність з охорони здоров'я та безпеки життєдіяльності.**

*Охорона здоров'я дитини* — найважливіше завдання всіх корекційно-абілітаційних заходів [5; 7]. Педагог-дефектолог повинен знати закономірності виникнення, перебігу і результат хвороби як базової передумови при визначенні та розробці основних підходів абілітації дитини. Щоб грамотно організувати корекційно-абілітаційний процес, важливо враховувати компенсаторні механізми та особливості захисно-приспосувальних реакцій і перебудови динамічного стереотипу організму, їх вплив на процеси корекції й абілітації. Необхідно усвідомлювати і передбачати як внутрішні, так і зовнішні чинники, що обумовлюють життєдіяльність організму дітей-сиріт з обмеженими можливостями здоров'я за ознакою аномалії.

*Оздоровча робота*

її завдання — розвиток і зміцнення фізичних сил і можливостей дитини.

Отже, ми розглянули основні підходи до організації корекційно-виховної та соціально-абілітаційної роботи, виділили основні її напрямки. Слід мати на увазі, що процеси корекції, виховання та соціальної абілітації визначаються насамперед компетентністю педагога-дефектолога. Знання розглянутих підходів допоможе йому стати професійно грамотним і чітко уявляти коло своїх обов'язків.

*В статье изложены основные направления коррекционно-воспитательной и социально-абилитационной деятельности педагога-дефектолога в специализированных детских домах. Раскрыты сущность и подходы к организации работы с детьми-сиротам раннего возраста, которые имеют дефекты психофизического развития.*

**Ключевые слова:** коррекционно-воспитательный процесс; социальная абилитация; дети-сироты; педагог-дефектолог.

*The article identifies the main directions of corrective training and socio-habilitation of the teacher-speech pathologists in specialized orphanages. The essence and approaches to work with children orphaned young children who have defects of psychophysical development.*

**Key words:** remedial educational process; social Habilitation; orphans; teacher defectologist

**Література**

1. *Бороздин А. Л.* Дошкольный центр социальной реабилитации в Академгородке (Школа Бороздина) // Возможности реабилитации детей с умственными и физическими ограничениями средствами образования. - М., 1995.
2. *Кащенко В. П.* Педагогическая коррекция. — М., 1994.
3. *Лихачев Б. Т.* Педагогика. Курс лекций. — М., 1993.
4. *Мамайчук И. М.* Психокоррекция детей и подростков с нарушениями в развитии: учебное пособие. — СПб., 2000.
5. Опыт регионов России по внедрению комплексной реабилитации детей с ограниченными возможностями здоровья. — М., 2001.
6. *Осипова А. А.* Общая психокоррекция. — М., 2000.
7. Реабилитационные центры для детей с ограниченными возможностями: опыт и проблемы / под ред. А. М. Панова. — М., 1997.